

in Volyn' in the 15 th and sixties years of the 16 th. century have been clarified. The structure and principles of the city governments (magistrates) of Lutsk, Volodymyr and Kovel' have been revealed. The comparison of the main principles of organization and activity of municipal institutions on the Magdeburg Law in Volyn' cities in the late Middle Ages and at the present stage of their development have been carried out.

Keywords: Middle Ages, feudalism, Volyn land, Great Duchy of Lithuania, city, self-government, the Magdeburg law, Vogt, advices, scabini.

УДК 341.222:321.013

Коцан Р. І.

СУТНІСТЬ ДЕРЖАВНИХ КОРДОНІВ ТА ЇХ МІСЦЕ У НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

Представлено і узагальнено сутність поняття «державний кордон». Розкрито поняття і термін кордонної проблематики, а саме: кордон, прикордоння, територія, регіон, регіоналізм, територіальний устрій держави, прикордонні території, транскордонні регіони тощо. Наголошено на багатозначності та багатогранності поняття «кордон». Сфокусовано увагу до кордону політичним виміром, що має виразний територіальний аспект, тобто розглянуто систему державних, адміністративних, політичних, етнічних та інших кордонів. Кордони у даній статті розглянуто з погляду їх впливу на міждержавні відносини, політичний процес та розвиток прикордоння, а також з погляду їх формування та функціонування і впливу на це державних інститутів та політичних процесів. Наголошено на сучасній тенденції переосмислення ролі кордону і прикордонних просторів, що відбувається в контексті кордону як чинника політичного процесу і зростання ролі політичного простору.

Ключові слова: кордон державний кордон, територія, регіон, прикордоння, політичний процес, державні інституції.

Постановка наукової проблеми та її значення. Сучасний політичний розвиток та політичні процеси у світовому просторі в умовах посилення глобалізації вимагають поглибленого осмислення тих явищ, які відбуваються на кордонах та у прикордонних територіях. Проблематика кордонів є міждисциплінарною, і занурюється у сферу не тільки політології, а й політичної географії, міжнародного права, історії, культурології, етнології. Проблематика кордонів може розглядатися і досліджуватись у різких часових вимірах: ретроспективі, в сучасному зрізі та перспективі. Важливим є осмислення просторово-часових відносин у величезному хронологічному діапазоні, на мінливих державних стиках, у конфліктних середовищах. Значення кордону неможливо зрозуміти без аналізу його ролі у міжнародних взаємодіях, міждержавних відносинах, у формуванні політичного середовища, формування центр–периферійних відносин, без аналізу значення кордону в суспільній свідомості, самоідентифікації людини з територіями різного рангу, без простеження крос – культурної, етнічної та іншого роду взаємодії. З іншого боку, формування та функціонування кордону неможливо зрозуміти у розриві з історичними і політичними подіями, міждержавними відносинами, без врахування участі у цьому процесі державних інститутів.

Аналіз досліджень проблеми. Поняттями «кордон», «межа», «границя» користуються філософи, геополітики, політологи, історики, географи, соціологи, а також представники інших наук. дослідження кордонної проблематики, започатковане в античні часи, продовжується і сьогодні та є надзвичайно актуальним. Серед численного масиву праць, які мають значення для сучасного вивчення ролі кордонів, відмітимо таких авторів, як Ю. Лотман [13], М. Бахтін [1], Я. Веременич [3], П. Бурдьє [2], Д. Горін [4], М. Герцфельд [21], К. Шлегель, С. Трохимчук [18], С. Коен, Б. Родоман [17], В. Колосов [8, 9], О. Шаблій [19], М. Фуше, Ф. Моро-Дефарж. Наукові пошуки у сфері кордонної проблематики привели до формування лімології (науки про кордони), складовою якої є лімополітологія або

політична лімологія. Остання фокусує увагу до кордону політичним виміром. Він прослідковується у даній статті.

Мета статті полягає у представленні системи державних, адміністративних, політичних та інших кордонів та розгляду їх з погляду впливу на міждержавні відносини і політичні процеси, а також з погляду їх формування і функціонування і впливу на це державних інститутів. Для досягнення мети були поставлені такі *завдання*: узагальнити сутність поняття «державний кордон»; розкрити поняття і терміни кордонної проблематики; сфокусувати увагу до кордону політичним виміром, зокрема розглянути кордони з погляду їх впливу на міждержавні відносини, політичний процес, розвиток прикордоння з одного боку, а з іншого боку – розглянути кордони з погляду їх формування та функціонування і впливу на це державних інститутів та політичних процесів.

Виклад основного матеріалу. Феномен кордону неможливо зрозуміти без понятійного інструментарію, напрацьованого політологією, географією, міжнародним правом та іншими науками, дотичними до вивчення кордону. Ми можемо оперувати багатограними поліфонічними термінами – кордон, прикордоння (пограниччя, порубіжжя), територія, регіон, регіоналізм, держава, територіальний устрій держави, територіальна (регіональна) ідентифікація, національні образи «власної» території, прикордонні території (регіони), транскордонні регіони тощо.

Ключовим поняттям нашого дослідження є поняття «кордон». У максимально широкому, філософському сенсі поняття «кордон» символізує перехід і стосується найрізноманітніших граней буття. Так, у філософії і культурології, згідно концепції існування семіосфери, кордони структурують простір на всіх рівнях, організують ієрархію цих рівнів [2; 13]. На кордонах стикаються хаос і порядок, тут формуються точки перетину і вогнища біфуркацій, тут же формується і своєрідна «транскордонна свідомість». Виходячи з цього кордон може бути формою дійсності, способом буття й існування, лінією протистояння в дуальних позиціях, межею між змістовим навантаженням буття.

Поняття «кордон» наділене багатозначністю та багатогранністю і може бути наповнене різним змістом. У нашому дослідженні увага до кордону фокусується політичним виміром до кордону, що має виразний територіальний аспект, тобто система державних, адміністративних, політичних, етнічних та інших кордонів. Кордони розглядаються нами з погляду їх впливу на міждержавні відносини, політичний процес та розвиток прикордоння, а також з погляду їх формування та функціонування і впливу на ці процеси державних інститутів та політичних процесів.

Сучасна наукова думка часом порівнює кордони з біологічними мембранами, що регулюють обмін речовин всередині організму. К. Раффестін поширює цей висновок на обмін між територією – етнічною і державною – та сусідніми соціумами. Досвід функціонування кордонів свідчить, хоч як надійно вони охороняються, ніколи не були непроникними; частіше вони самі виступають в ролі контактних зон. Для різного роду обмінів ця обставина мала деколи вирішальне значення, бо на кордоні і прикордонні формувалася новий тип особи і багато в чому відмінний тип суспільних відносин. З одного боку, кордон стимулює рухливість й ініціативність, створює можливість діалогу й обміну здобутками суміжних культур. З другого — провокує постійні стресові ситуації, зони напруги й воєнних конфліктів, а відтак і небажаний ефект відтоку найбільш активної частини населення. Майже завжди кордон – це простір для додаткових шансів і примножених небезпек. На кордоні і у прикордонні проявляються тертя й напруга, а в різних часових пластах, в яких живуть сусідні соціуми, дримають лінії розламу, здатні у певний час пробуджуватися до життя [7].

Сьогодні роль кордонів і прикордонних просторів переосмислюється. Останнє відбувається в контексті кордону як чинника політичного процесу і зростанні ролі політичного простору. Такий «просторовий поворот» супроводжується дослідженням певних процесів, які відбуваються за наявності кордону, а саме: транскордонні зв'язки та інтеграційні прояви, відкритість прикордонних територій до нових ідей, комплексність і

взаємопроникність господарства, соціуму з одного боку, а з іншого – вивчення виникнення ризиків, пов'язаних з контрабандою, нелегальною міграцією тощо [22]. На цьому ґрунті на Заході успішно розвивається школа «критичної геополітики», яка розробляє концепції нових вимірів безпеки з орієнтацією не стільки на територіально-географічне, скільки на інтерсуб'єктивне бачення простору. Особлива увага при цьому звертається на зміну рівнів просторової організації сучасного світу та характеру ієрархічності світ-системних зв'язків, появу нових різновидів регіонів (мета-, мезо-, трансрегіони) тощо. А основою структурування такого простору виступають диференціації – аналіз відмінностей, сформованих в процесі історичного розвитку різними культурними практиками [3]. Такий, підхід спонукає до істотного переосмислення поняття простору у зв'язці «простір–час». Простір усвідомлюється не тільки як синонім території, але й як вміщена у певні рамки соціальна реальність, «ансамбль невидимих зв'язків» [2]. Поняття політичного, економічного, культурного, інформаційного простору, як правило, не є чітко локалізованими, але вони конструюються з урахуванням як природно зумовлених, так і створених діяльністю людини обмежувачів.

Міждержавні відносини сучасних країн сформувались на основі довготривалої історичної і політичної взаємодії. Вони, як правило, несуть на собі тягар з великою спадщиною у вигляді минулих конфліктів, війн, національних образ. Все це може формувати перепони на шляху взаємодії міждержавного рівня. Бар'єри на шляху взаєморозуміння можуть створювати недорозвинутість свідомості, провокувати традиціоналізм мислення, етноцентристські настанови, обертатися відлунням колишніх воєнних, етнічних, релігійних протистоянь. У такому разі відмінності здатні створювати конфліктні поля взаємодії і навіть призводити до кривавих сутичок. Кожна країна, яка дбає про своє майбутнє, повинна уважно слідкувати за станом латентної конфліктності на прикордонних територіях і розглядати проблему ймовірних ризиків у контексті загальних проблем національної безпеки. У цьому ж контексті мають досліджуватися не лише ризики, але й переваги, створювані прикордонністю. Вона може бути більш чи менш інтенсивною залежно від того, наскільки програми прикордонного й транскордонного співробітництва враховують історичний досвід, мінімізуючи можливі «поля напруги» й роблячи наголос на перевірених історією моделях співробітництва й утверджуваних на його основі етичних принципах толерантності й взаєморозуміння.

Сучасний глобалізований світ нашою наукою думку на сприйняття кордону не стільки як розмежувальної лінії, скільки у вигляді соціального й політичного конструкту, який детермінує навколишній простір, перетворюючи його на зону комунікацій і взаємовпливів.

У новітньому науковому баченні кордон – це межа «зіткнення свого й чужого, звичного й незвичайного, впорядкованого й хаотичного. Підтримання кордонів – важливий напрям функціонування будь-якої соціальної системи, яка прагне до виділення із зовнішнього середовища й відтворення внутрішньої ідентичності». Підтримуючи діалогічну гру свого і чужого, кордон реалізує продуктивну тенденцію усвідомлення власної самотності; він виконує захисні функції і відіграє роль обмежувального символу. Водночас звертається увага на те, що непроникність кордонів у сучасному світі легко долається на рівні корупційних взаємодій. «Результатом цього взаємозв'язку виявляється звуження радіусу довіри, примноження образів ворога й ірраціоналізація сприйняття інших систем переконання, що здатне підірвати не лише діалог з чужими, але й символічні підвалини відносин між своїми» [4].

Державні кордони, сформовані і функціонуючі у сучасному світі можна досліджувати у різних вимірах: історичному; політики держав; міжнародного права. Проте ці виміри можуть переплітатись і накладатись, утворюючи все нові напрями і відгалуження наукової думки, як от: прикордонна політика, транскордонне співробітництво, утворення і функціонування транскордонних регіонів.

В історичному вимірі кордон виступає не лише як географічна, геополітична чи адміністративна, але й як психологічна межа. «Навіть якщо офіційні обриси кордонів не змінюються, можуть змінюватися погляди на те, що ці кордони собою являють, чи є вони механізмом співробітництва, кооперації, чи бар'єром, що захищає від зовнішніх впливів» [14]. Травмуючим чинником можуть бути й спогади про минулі функції кордону і пов'язані з ними несправедливості й образи; не випадково прилегли до кордонів регіони відзначаються, як правило, підвищеною соціальною напругою. Польський антрополог М. Герцфельд увів для позначення цього символічного простору поняття «локальна теодицея» — місце, ніби спеціально призначене для з'ясування несправедливостей світу, що нас оточує, і відшкодування тягара відповідальностей і провин. Саме в пунктах перетину товарів, ідей, людей і символів формуються, за Герцфельдом, «неспівмірні, гетерогенічні категорії, відмінні від тих, що застосовуються у звичних класифікаційних системах». З цього погляду пограниччя є «матеріалізованим пунктом зламу таксономії» [21].

З точки зору політики кордон – це не тільки лінія на географічній карті, межа певного географічного простору чи території, але край простору влади – території, стратифіковані за допомогою владних технологій. Це також зона зіткнення, перетину, взаємонакладення різних структур і просторів влади [11]. В сучасній геополітиці грань проводиться ще чіткіше: «лінія, що розділяє сфери дії суверенітетів, в межах яких відбувається вирівнювання статусу територій» [12]. Теоретики політичного менеджменту, навпаки, тяжіють до метафоризації, характеризуючи кордон як «зовнішню «обшивку» держав, сферу їхніх контактів і тертів [20].

У міжнародному праві кордон виступає водночас як бар'єр і як зона контакту. За допомогою візових та митних бар'єрів держави захищають власні економічні інтереси й національну безпеку. Але кордони мають бути достатньою мірою проникними для людей, товарів, інформації, фінансових потоків. Контакти і взаємодії на прикордонних територіях потягнули за собою утворення прикордонних регіонів. А це, за законами зворотного зв'язку, спричинило необхідність їх вивчення.

Відносно молодими напрямками і відгалуженнями досліджень кордонів наразі стали: вивчення транскордонних процесів, єврорегіонів, проблеми прикордонної безпеки, впливу геополітичної ситуації на характер реалізації й захисту національних інтересів у прикордонному просторі, міграції та впливу міграційного чинника на ситуацію у прикордонних регіонах. Пріоритетними дослідженнями стають питання охорони кордону і пов'язані з ним процеси формування прикордонної політики; транскордонні еколого-політичні проблеми.

Загальне окреслення наукового дискурсу кордонів, вимірів, напрямів і пріоритетів у його дослідженнях дає можливість перейти до осмислення самої суті кордону, наукових поглядів щодо трактування цього місткого і багатогранного поняття.

Державні кордони є важливим елементом структури держав та межами їх державних територій. У процесі державотворення особливо важливим елементом є формування та забезпечення повноцінного, надійного режиму державних кордонів країни. Важливість та необхідність дослідження кордонів полягає в тому, що державні кордони на карті і на місцевості позначають обмеження державної юрисдикції та суверенітету і таким чином окреслюють обсяг територіального верховенства держави від інших держав або територій, що не підлягають жодному суверенітету [18]. Державний кордон – це (у площинному розрізі) лінія на поверхні землі (суходолу і акваторії) яка фіксує горизонтальні межі території держави. У просторовому розрізі державний кордон – це вертикальна уявна площина, що проходить у повітряному просторі і в земних надрах через горизонтальну лінію кордону перпендикулярно до земної поверхні і відокремлює один державний кордон від іншого.

Виникнення поняття «державний кордон» пов'язують з появою інституту держави. Кордони визначали територію, яку монарх охороняв та захищав, ця територія становила об'єкт податкового збору. В той час кордони не були чіткими і визначеними, вони часто переглядалися за результатами воєнних дій [5].

За визначенням Закону України «Про державний кордон» кордон являє собою лінію і вертикальну площину, що проходить по цій лінії, які визначають межі території України – суші, вод, надр, повітряного простору [16].

У міжнародному праві під державними кордонами розуміють дійсні або умовні лінії, які відповідають конфігурації території держави і відокремлюють її від території інших держав, а також від території з міжнародним режимом (відкритого моря, повітряного простору над ним, космічного простору) [15, с. 356].

У політичній географії державний кордон – це гранична лінія суспільно-географічних систем державного рівня, а з точки зору геополітики – просторова межа сфери дії суверенітету держави та межа реального життєвого простору її населення. У зарубіжній політичній географії державний кордон визначається як межа державної юрисдикції – лінія, вздовж якої зустрічаються два державні суверенітети.

С. Коен вважав, що кордон – «деякий символ, який орієнтує ландшафт до серцевини нації, означає розбудову нації». Вчений зазначав, що кордон – це не просто засіб механічної фіксації наявних політико-географічних реалій, а він відображає процес розбудови нації, її централізації і є важливим елементом, цементує національну самоідентифікацію [10].

За О. Шаблієм кордон (границя, межа) у географії – це завжди чітко визначена лінія на земній поверхні, яка відділяє одні явища від інших. Якщо це явища природні, то маємо природні межі (наприклад, між морем і сушею, материком і океаном); у тому випадку, коли явища суспільні, то межі (границі) економічні (між економічними районами), етнічні (між націями); нарешті коли явища державно-політичні, між ними існують державні (політичні, політико-адміністративні) кордони, границі чи межі [19].

На думку Б. Родомана кордон – це щось, розташоване між двома сутностями, межа поділу, і це «щось» зазвичай таке мале у порівнянні з розділюваними явищами, предметами, сутностями, що ним можна знехтувати [17].

В. Колосов зазначає, що кордон і прикордонний простір – це соціально-географічна зона (вздовж кордону чи навколо пункту в межах країни), в межах якої спостерігаються прикордонні процеси і явища [6].

Рада Європи розглядає кордони як рамки дії політичних систем. Ці рамки виконують суттєву функцію держав, насамперед, як встановлення власної території в якості основи діяльності всіх систем та підсистем, на які теоретично розповсюджується національний суверенітет (наприклад, національна система освіти, національна економіка, національна валюта, національна безпека, поліція, правосуддя тощо). Зрозуміло, що набір обмежень для всіх систем і підсистем держави в якомусь окремо взятому районі обов'язково викличе конфронтації, дисбаланси і навіть конфлікти в регіонах, розділених кордоном: часто їх системи будуть суперечити один одному чи ігнорувати один одного, оскільки між ними нема достатньої кількості зв'язуючих ланок та договірних процедур. Територія прикордонних районів як система має також бути проаналізована з точки зору наповнення відносинами та із врахуванням соціально-економічних, політичних, культурних та інших сил, які переходять з однієї сфери в іншу: наприклад, в сфері культурних, соціальних, економічних, фінансових та освітніх відносин.

Мішель Фуше так характеризує кордони, які склалися в світі: «Кордони представляють собою елементарні просторові структури, які мають лінійну форму, а їх функція зводиться до визначення порушення геополітичної безперервності у трьох площинах: реальної, символічної та уявної». Кордони встановлюють межі державного суверенітету; розділяють у просторі символічні співтовариства, тобто держави, кожна з яких має власний прапор, гімн, історію, інститути, які породжують для його громадян специфічні права та обов'язки: розділяють у просторі своє (тобто національну територію) та чуже (сусідню державу, а потім і весь світ).

Ф. Моро-Дефарж писав, що кордони – це лінії, які розділяють сфери дії суверенітетів. Політичні кордони, на його думку, є одночасно зовнішньою оболонкою даної держави і лінією контакту з її сусідами. Сучасні кордони встановлюються паралельно зі створенням

механізму, здатного забезпечувати суверенітет на певній території і управляти її населенням. Оболонка вказує на межі розповсюдження суверенітету і його прояви. Кордон також виконує символічну функцію позначення меж країни.

Оскільки територія – це невід’ємна складова держави, то її розмежування між сусідніми країнами – процес цілком закономірний, однак кожному історичному типу держави притаманні свої особливості територіального розмежування.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Значення державних кордонів велике для кожної держави, оскільки вони позначають межі території, що належать їй, зі всіма ресурсами, що є матеріальними умовами життя всякого суспільства. Державні кордони визначають також межі територіального верховенства держави, тобто повної і виняткової влади держави, забезпеченої всіма засобами примусу, передбаченими його законодавством. Чітке розмежування ресурсів, що належить державам, і меж їх верховної влади має істотне значення для запобігання конфліктів між ними і розвитку мирної співпраці на кордонах.

Для розуміння всієї системи політичних кордонів, процесів, які відбуваються в прикордонних зонах, вплив кордонів на міжнародні і міждержавні відносини важливим є питання класифікації кордонів, на яке буде звернуто увагу в наступних наших публікаціях.

Використана література:

1. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества [Текст] / М. М. Бахтин. – М., 1979. – С. 25.
2. Бурдые П. Социология политики [Текст] / П. Бурдые. – М., 1993. – С. 299.
3. Верменич Я. Исторична лімологія: проблеми концептуалізації [Текст] / Я. Верменич // Регіональна історія України: Зб. наук. ст. – К.: Інститут історії України НАН України, 2011. – Вип. 5. – С. 29–48.
4. Горин Д. В кольце заклятых других: имитация целостности и ловушки социального мышления [Текст] / Д. Горин. – М.: «Неприкосновенный запас», 2010. – № 3. – С. 75-77.
5. Граница : понятие и термины [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.strana-oz.ru/?numid=7&article=307>
6. Границы в общественной географии и общественно-географической реальности [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://skyglobe.ru/referat/29478>.
7. Козеллек Р. Часові пласти. Дослідження з теорії історії [Текст] / Р. Козеллек. – К., 2006. – С. 22.
8. Колосов В. А. Геополитика и политическая география [Текст] / В. А. Колосов, И. С. Мироненко. – М.: Аспект Пресс, 2001. – 479 с.
9. Колосов В. А. Теоретическая лимология : новые подходы [Текст] / В. А. Колосов // Международные процессы, 2003. – № 3 (сентябрь-декабрь). [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.intertrends.ru/three/004html>.
10. Кордон : визначення, види, функції, проблема якості [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://djerelo.com/shpargalki/128-politology/geopolituka-shulga/8523-06-kordon-vyznachennya-vyudy-fynkc%D1%96yi-prob-lemma-yakost%D1%96>
11. Королев С. А. Российская граница как край пространства: генезис и технологии [Текст] / С. А. Королев // Россия и современный мир, 2002. – № 2. – С. 5.
12. Леш А. Пространственная организация хозяйства [Текст] / А. Леш. – М., 2007. – С. 48.
13. Лотман Ю. М. Семиосфера [Текст] / Ю. М. Лотман. – СПб., 2000. – С. 258-260.
14. Макарычев А. «Игра понятий»: новая геометрия регионализма в современном европейском контексте [Текст] / А. Макарычев // Международные процессы, 2003. – № 3. – С. 70.
15. Міжнародне право: Основні галузі [Текст] / За ред. В.Г. Буткевича. – К.: Либідь, 2004. – 816 с.
16. Про Державний кордон України: Закон України від 4 листопада 1991 р.// Відомості Верховної Ради України, 1992. – № 2. – С. 1.

17. Родоман Б. Б. Основные типы географических границ [Текст] / Б. Б. Родоман. – М.: Географические границы, 1982. – С. 20.
18. Трохимчук С. В. Загальна політична географія з основами геополітики [Текст] / С. В. Трохимчук. – Львів : ред. вид. відділ Львівського університету, 1997. – 104 с.
19. Шаблій О. І. Соціально-економічна географія України : навчальний посібник [Текст] / О. І. Шаблій. – Львів : Світ, 2000. – 680 с.
20. Шлегель К. Европа – пограничная страна [Текст] / К. Шлегель // Вестник Европы, 2003. – № 9. – С. 34.
21. Herzfeld M. Antropologia. Praktykowanie teorii w kulturze i społeczeństwie [Text] / M. Herzfeld. – Krakow, 2004. – S. 193-216.
22. The Spatial Turn: Interdisciplinary Perspectives [Text] / ed. by V. Warf, S. Areas. – London-N.Y., 2009.

Коцан Р. И. *Суцність державних границь и их место в научном дискурсе*

Представлено и обобщено суцність поняття «державна границя». Раскрыты понятия и терминология пограничной проблематики, а именно: граница, приграничье, территория, регион, регионализм, территориальное строение государства, приграничные территории, трансграничные регионы и тому подобное. Отмечено многозначность и многогранность понятия «граница». Сфокусировано внимание к границе политическим измерением, что имеет выразительный территориальный аспект, то есть рассмотрена система государственных, административных, политических, этнических и других границ. Границы в данной статье рассмотрены с точки зрения их влияния на межгосударственные отношения, политический процесс и развитие приграничья, а также с точки зрения их формирования и функционирования и влияния на это государственных институтов и политических процессов. Отмечено современную тенденцию переосмысления роли границы и пограничных пространств, которая происходит в контексте границы как фактора политического процесса и роста роли политического пространства.

Ключевые слова: граница, государственная граница, территория, регион, приграничье, политический процесс, государственные учреждения.

Kotsan R. *The Essence of State Borders and their Place in Scientific Discourse*

The essence of the concept of «state border» was presented and summarized. The concepts and terms of the border issues, namely the border, border line, territory, region, regionalism, territorial structure of the state, border areas, cross-border regions and so on were studied. The ambiguity and multiplicity of the term «border» was emphasized. Attention was focused on the political dimension of the border that has a distinct territorial aspect and thereby system of state, administrative, political, ethnic and other borders was analyzed. The borders in this article were viewed in terms of their impact on international relations, the political process and the development of border areas, and in terms of their formation and functioning and impact on this of public institutions and political processes. The current trend of rethinking of the role of the border and border areas that occur in the context of the border being a factor in the political process and enhancing role of political space was investigated.

Keywords: border, state border, territory, region, border line, political process, public institutions